

ORSZÁGBÍRÓI ÉRTEKEZLET '160

KÉPESSY IMRE

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport blogja

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS

SEGÉDMUNKATÁRSA

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2021. január 31.

160 évvel, 1 héttel és 1 nappal ezelőtt, 1861. január 23-án ült össze az Országbírói értekezlet, Magyarország történelmének oly időszakában, amelyet minden szempontból az átmenet jellemezett.¹ Az egy évtizedig tartó, a magyar történetírásban leginkább "neoabszolutizmusnak" nevezett monarchikus diktatúra az Októberi Diploma kibocsátásával véget érni látszott: Ferenc József a Pragmatica Sanctio-ra alapozva birodalma számára alkotmányt "adományozott". Az alkotmányos változásoknak a föderális átszervezéssel összefüggően részét képezte, hogy a birodalom egyes tartományai - így

Magyarország is - feléleszthették korábbi alkotmányos intézményeiket.

Ez azonban nem jelentette a magyar alkotmány teljes visszaállítását, sőt a király nem ismerte el az 1848. évi törvényeinket sem. Az eléggé kaotikus helyzetet jól jellemezték az országgyűlés összehívása körüli bonyodalmak. Ferenc József a törvény előtti egyenlőség elvét nem kívánta feladni (ezt még a nyílt egyeduralmat bevezető 1851. évi Szilvesteri Pátens is tiszteletben tartotta²), viszont Magyarországnak az 1848. évi 5. tc-től eltekintve nem volt más, népképviselői választójogot szabályozó (tehát nem rendi karakterű) törvénye. E jogszabályt politikai okokból Ferenc József nem volt hajlandó elismerni,³ ahogy az országgyűlés összehívásáról rendelkező 4. törvénycikket sem, így a következő "megoldáshoz" folyamodtak: a polgári karakterű parlamentet a rendi gyűlésre vonatkozó 1608. évi törvények szerint hívták össze, míg annak eldöntését, hogy kiket illetett az aktív és passzív választójog, az esztergomi értekezletre bízták.⁴ E megoldás nyilván bármely alkotmányos országban komoly kérdéseket vetett volna fel, de az alapvető dilemma már itt tetten érhető volt, hiszen hazai törvényeink 1848 előtt a rendiség szellemében születtek, és minthogy Ferenc József az 1848 előtti állami intézmények helyreállításához járult hozzá, ez önmagában feszültséget

generált. Ennél súlyosabb kérdést jelentett annak eldöntése, hogy az újjászervezendő magyar bíróságok *milyen jog szerint* ítéljenek, ugyanis a magyar jogtörténetben az 1850-es években került sor első alkalommal arra, hogy osztrák anyagi és eljárási törvények egyaránt hatályba lépjenek.

Egyfajta válasz e kérdésre született ugyan, egészen pontosan 1860. október 20-án. Ferenc József e napon nemcsak az Októberi Diplomát hirdette ki, hanem a Magyarország kancellárjává kinevezett báró Vay Miklósnak címzett legfelsőbb császári kéziratokban rendezte az átmenet kérdését. E kéziratok között a törvénykezés ügyével foglalkozott. Az elsőben a király kijelentette, hogy Magyarországon továbbra is az osztrák törvények maradnak hatályban, egészen addig, amíg a jövőben összehívandó országgyűlés ezeket meg nem változtatja.⁵ A másik leiratban az ekkor országbíróvá kinevezett gróf Apponyi György (lásd balra) feladatává tette, hogy a királyi Curia (ezen belül is a Hétszemélyes tábla) tagjait kinevezett személyek "*más alkalmas egyéniségek közbejöttével, minden előtt a magyar igazságszolgáltatásnak szervezése felett*"⁶ tanácskozzanak.

Más körülmények közepette a később Országbírói értekezletként elhíresült testület talán nem is maradt volna fenn az

utókor látókörében, de az 1860. október 20. és 1861. január 23. között lezajlott események eredményeként annak tagjai jóval komolyabb döntések meghozatalára kényszerültek, mint amivel 1860 őszén számolni lehetett.

Az értekezletre tagjai kétségkívül "alkalmas egyéniségek" voltak: a meghívottak között találjuk éppúgy Deák Ferencet, mint a későbbi igazságügy-miniszter Horvát Boldizsárt, vagy épp a korszak szintén meghatározó jogászat, politikusát, Ghyczy Kálmánt (igaz, ő csak rövid ideig vett részt az értekezlet munkájában, nem is véletlenül).⁷ Az ilyen "kaliberű" személyek részvételére - mint az csakhamar megmutatkozott - hatalmas szükség volt. Két hónappal a Diploma kibocsátását követően a törvénykezés ügye vonatkozásában a csekélyebb problémát jelentette annak eldöntése, hogy a magyar bírósági szervezetrendszer pontosan milyen módon kívánják visszaállítani: sokkal égetőbb kérdéssé vált, hogy a magyar bírák milyen jogszabályok alapján döntsenek.

Az újjászerveződő - vagy talán inkább a saját magukat az 1848. évi törvények szelleme szerint újjászervező - vármegyék ugyanis nem voltak hajlandóak az 1850-es években osztrák mintára szervezett bíróságok ítéleteit végrehajtani, az ismét felállított törvényszéki bírák

pedig vonakodtak az osztrák törvények alkalmazásától. Nem is véletlenül: 1860/1861-ben komoly ellenérzést váltott ki Magyarországon minden, aminek osztrák gyökere volt.⁸ A légkör bizonyos szempontból egy puskaporos hordót idézett: maga Deák is elismerte, hogy ő és köre, akik a méltányos megegyezést keresik a bécsi udvarral, körülbelül 1 százalékos minoritást tesznek ki a lakosságon belül, míg a 99 százalék (a nemzet) a függetlenség és az Ausztrától való elszakadás mellett áll.

Nagyon leegyszerűsítve - és az ősiség példáját kiragadva - a probléma a következőképp nézett ki: Magyarországon az 1848. évi 15. tc. rendelkezett a Széchenyi által is kárhözhatott ősiség megszüntetéséről - elvi szinten legalábbis. Részletszabályokat azzal kapcsolatban, hogy miként zajlik a jövőben azon vagyontárgyak öröklése, amikre korábban az ősiség szabályai vonatkoztak, idő hiányában nem lehetett alkotni. A szabadságharc leverését követően Ferenc József által került sor az ősiség tényleges megszüntetésére elsősorban az ősiség nyílt parancs kihirdetésével, majd az ABGB (az Osztrák Polgári Törvénykönyv) hatályba léptetésével.⁹

Azaz: 1848-hoz sok esetben részletszabályok hiányában nem lehetett "visszamenni", ahogy 1848 előtthöz sem, hisz az áprilisi

törvények szellemiségével régi törvényeink nem voltak összeegyeztethetőek. Az oktrojált osztrák jogszabályokat viszont senki sem kívánta alkalmazni.

Az értekezleten a korabeli közhangulatot figyelembe véve egyáltalán nem volt meglepő, hogy a Ghyczy Kálmántól az elsők között érkezett javaslat épp arra irányult, hogy a hazai ítélezésben azonnal vissza kell térni a magyar törvények alkalmazásához. Ő ezt az alkotmányosság követelménye mellett hazánk függetlenségének védelmével is indokolta: Érvétele szerint "Azon birodalmi egységnek, melynek magyar közjog szerinti fogalma előttem is szent, melynek azonban a Lajtán túl divatozó értelmezése nemcsak törvényeinkkel és jogainkkal, hanem államszerződéseinkkel is ellenkezik, annyi elmúlt századokban nagyon akadályos alig volt, mint a törvényeknek, törvénykezésnek és közigazgatásnak különbsége Lajtán innen és tul..."¹⁰

Közjogi szempontból kétségkívül helytálló érveivel szemben azonban többen kritikaként fogalmazták meg, hogy nem lehet a törvényesség oldalán feláldozni a jogbiztonságot, és a közjogi szempontok nem eredményezhetik azt, hogy magyar állampolgárok milliói szenvedjenek érdeksérelmet amiatt, mert egyik napról a másikra, a jogélet minden szférájából kiiktatjuk az egyébként

kétségkívül törvénytelen eszközökkel hatályba léptetett, "oktrojált" osztrák jogszabályokat.

Az értekezlet két hónapig tartó megfeszített munkával próbálta

Scylla and Charybdis között evezve feloldani e gordiuszi csomót: a tanácskozások eredményéről a következő bejegyzésben olvashatnak.

Hivatkozások:

¹ Lásd: Hanák Péter: 1867 - európai térben és időben. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2001.

² Lásd: <http://www.verfassungen.at/at-18/silvesterpatent51.htm> 2021. január 30.

³ Lásd: Képviselőházi irományok 1861. 44. sz. 174. p.

⁴ Kecskeméthy Aurél: Vázlatok egy év történetéből. Emich Gusztáv, Pest, 1862. 85.

⁵ Ibid. 63.

⁶ Ibid. 64.

⁷ Az értekezleten részt vevők névsorát illetően lásd: Ráth György: Az országbírói értekezlet a törvénykezés tárgyában. I. kötet. Landerer és Heckenast, Pest, 1861. VII-VIII.

⁸ Hanák, 2001, 44-45.

⁹ Az ABGB magyar szövegét lásd: <https://jogtortenet.sze.hu/forrasok> 2021. január 31.

¹⁰ Ráth, 1861, 13.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Apponyi György gróf. (Marastoni 1863-iki kőrászáról. - Eredetije az Orsz. Képtár metszet-gyűjteményében.) Forrás: Digitális Képtárarchívum. <https://images.app.goo.gl/PDMqv3hfSLWmKrhZ9> 2021. január 31.

A blog az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport kiadványa.

Kiadás helye: Budapest

Felelős kiadó: Mezey Barna

Szerkesztők: Beke-Martos Judit és Képešy Imre

Kapcsolat: jog.tortenet@icloud.com

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségrevonást eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Képešy Imre: Országbírói Értekezlet '160. In: **JOG.történet**. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2021. január 31. [mtajogtortenet.elte.hu/blog/kepessy-imre-orszagbiroi-ertekezlet](https://blog/kepessy-imre-orszagbiroi-ertekezlet)